

В. В. ЖЕЛАНОВАдоктор педагогічних наук, доцент
Київський університет ім. Бориса Грінченка**ГЕНЕЗА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У США**

У статті обґрунтовано необхідність і доцільність упровадження полікультурної освіти в США, доведено її об'єктивну детермінацію. Висвітлено різні етапи становлення полікультурної освіти в США від її неприйняття в межах теорії асиміляції та ідеї "плавильного казана" до ставлення до самоцінності кожної групи, властивих їй відмінностей як до суспільного багатства у форматі теорії акомодатії етнічних груп. Розкрито дві стадії становлення полікультурної освіти (за А. Джуринським), а саме: створення умов для навчання меншин рідною мовою; включення до програм навчальних дисциплін матеріалів про історію та культурні звичаї національних меншин, поширення білінгвального навчання. Проаналізовано такі аспекти концепції полікультурної освіти Дж. Бенкса, як-от: чотири групи педагогічних результатів, які забезпечує полікультуралізм; моделі можливого руху освіти в США до реалізації ідеї полікультурності. Розкрито сутність принципів етнічного плюралізму та культурного плюралізму. Висвітлено сутність макрокультури та мікрокультури.

Ключові слова: "полікультуралізм", полікультурна освіта, генеза полікультурної освіти, ідея асиміляції, ідея акомодатії, принцип етнічного плюралізму, принцип культурного плюралізму, макрокультура, мікрокультура.

Глобалізаційні процеси, пов'язані з орієнтацією нашої держави на інтеграцію із світовою спільнотою, а також багатонаціональність України, в якій проживає понад 100 національностей й постає необхідність долати не лише мовний, а й культурно-ментальний бар'єри між представниками різних національностей, народностей, вірувань, посилили необхідність підготовки молоді до життя в умовах полікультурного середовища, до міжкультурної взаємодії. На думку відомого фахівця з компаративної педагогіки А. Джуринського, в умовах сучасних цивілізацій можливі дві долі окремих народів: або ведучі етноси "розчавлять" самотню культуру та освіченість малих етносів, або буде досягнуто міжетнічного діалогу, у якому значну роль відіграє освіта та виховання. Науковець довів, що саме полікультурна освіта покликана підтримати мирне існування великих та малих націй в умовах інтеграції [1]. Ці об'єктивні обставини детермінують необхідність ретельного вивчення проблеми полікультурної спрямованості освіти. При цьому варто враховувати, що в зарубіжній педагогічній науці вже накопичено багатий досвід у розробці питань полікультурної освіти. Однією з перших країн, які звернулися до вирішення проблеми полікультурності були США, що значною мірою актуалізує потребу у вивченні досвіду цієї країни й можливості його імплементації у вітчизняному полікультурному освітньому просторі.

Очевидно, що останнім часом посилюється інтерес до дослідження проблеми полікультурної освіти (Я. Гулецька, О. Гукаленко, М. Князева,

В. Кузьменко, О. Латишева, Г. Міронова, Л. Садикова). Науковці розглядають різні аспекти полікультурного виховання (В. Бойченко, Л. Волік, О. Джуринський, В. Єршов, В. Компанієць, Т. Левченко, Г. Розлуцька), процеси діалогу культур в освітній галузі (В. Аношкіна, В. Калінін, Л. Бурман, Л. Гончаренко, К. Лях), компетентнісний підхід до полікультурної освіти та виховання (І. Бахов, О. Волченко, В. Дьомін, Ю. Жуков, І. Зар'янова, Ю. Кушеверська, С. Носкова, Л. Орніна, І. Шолудченко). Полікультурну освіту як наукову проблему розглядають у зарубіжних концепціях мультикультурної освіти (Д. Бенкс), міжкультурної освіти (Г. Ауернхаймер, П. Бателаан, В. Ніке), глобальної освіти (Р. Хенві), міжкультурної комунікації (С. Іконніков, Р. Льюїс, К. Сторті), взаємодії культур (Н. Крилова, В. Тішков та ін.), соціалізації (Д. Дьюї), міграційної педагогіки (О. Гукаленко, Г. Солдатова та ін.), етнічної та крос-культурної психології (Н. Лебедева, Т. Стефаненко та ін.). Аналіз проблеми полікультурної підготовки студентів у зарубіжній педагогічній науці здійснено в дослідженні А. Дубасенюк. Серед дослідників США, які інтенсивно займалися проблемами розвитку та функціонування полікультурної освіти, можна виділити Дж. Бенкса, Ч. Беннет, Ж. Гей, К. Гранта, С. Ніето. За останні роки з'явилася низка наукових публікацій, присвячених проблемі полікультурної освіти в Сполучених Штатах Америки (О. Гаганова, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, О. Литвинов, З. Малькова), проаналізовано низку концепцій полікультурної освіти, розроблених американськими науковцями (І. Бахов, М. Воловікова).

Метою статті є аналіз загальної логіки становлення полікультурної освіти у США.

Поняття “полікультуралізм” почало поширюватися у США та Канаді в 60-х рр. ХХ ст. Проте необхідно звернути увагу, що у США зазначений феномен спочатку використовувався в контексті расового сепаратизму і етноцентризму, тобто мав негативне значення. Однак, у 1985 р. Д. Ревіч, колишній заступник міністра освіти Сполучених Штатів, у своїй книзі “Школа, яку ми заслуговуємо” вперше підходить до розрізнення понять “сепаратистський плюралізм” і “плюралістичний полікультуралізм” й зараховує останній до позитивних соціопедагогічних явищ нашого часу [6].

Варто зазначити, що підходи до проблеми полікультурності у США пройшли певний еволюційний шлях.

Спочатку політика США була спрямована на повну асиміляцію, яка базується на неприйнятті полікультурності та необхідності повернення до монокультурного суспільства, у якому переважають цінності домінуючого етносу та відбувається “самовітчуження” учнів як представників різних етнічних груп, що, безумовно, не сприяло їх повноцінному включенню в життя суспільства. Ідеї асиміляції відбилися у теорії “плавильного казана”, у контексті якої змішення етносів і рас породить нову расу, яка об'єднає всі цінності, розбіжності, мови та звичаї, й реалізація якої полягала у викладанні виключно англійською мовою, а зміст освіти відображав цінності та традиції білих американців, не виправдала себе. До того ж у зв'язку з

потокотом нових іммігрантів з Латинської Америки, Азії, Європи, що відбувся у 70-х рр. ХХ ст., теорія “плавильного казана” з ідеалом єдиної нації – “американського народу”, перестала відповідати реаліям життя.

На зміну ідеї асиміляції прийшла теорія акомодатії етнічних груп за собом виховання. Її пріоритетом є ставлення до самоцінності кожної групи, властивих їй відмінностей як до суспільного багатства. При цьому культурне та етнічне розмаїття не розглядається як об’єкт для усунення. Проте, такий підхід, при всій його демократичності, суперечить ідеалу виховання як інтегративного процесу, який має гармонізувати погляди представників різних культур.

У 80-ті рр. ХХ ст. в американській педагогіці посилюються ідеї полікультурності як усвідомлення важливості етнічної різноманітності як умови стабільності та культурного багатства суспільства. Відповідно, метафору «Америка – “плавильний котел”» змінила інша – «Америка – “салатна миска”». Прихильник такого культурного плюралізму П. Янг пише, що це – ідеал, який не тільки стверджує і підтримує саме культурне розмаїття, а й закладає підстави для з’єднання багатокультурного етнічного досвіду в американському суспільстві [5].

Відома американська вчена, яка підтримувала ідеї полікультурної освіти, Г. Бейкер, зазначала, що полікультурна освіта в США з’явилась як результат міжнаціональних конфліктів і боротьби 60–70 рр. ХХ ст. [2]. Тобто міжнаціональні конфлікти в місцях компактного проживання іммігрантів зумовили звернення американських політиків, соціологів і педагогів до проблеми створення умов мирного співіснування представників різних культур. Саме полікультурна освіта є суголосною американській традиції розглядати школу як важливий інститут соціалізації, який допомагає представникам усіх національних меншин освоїти демократичні цінності, оволодіти певними знаннями і вміннями, необхідними у цивілізованому, демократичному суспільстві.

Відтак, полікультурна освіта виникла як об’єктивна необхідність. А. Джуринський у своїх студіях доводить, що у США політика полікультурної освіти пройшла дві стадії:

- перша – (70–80-ті рр.) – створення умов для навчання меншин рідною мовою, тобто, вводилося викладання рідної мови, іноді практикувалося навчання рідною мовою в початкових класах;
- друга – (на межі 80-90-х рр.) – пов’язана з включенням до програм навчальних дисциплін матеріалів про історію та культурні звичаї національних меншин, а також з розповсюдженням білінгвального навчання, яке було спрямоване на усвідомлення культурної та етнічної ідентичності.

Зауважимо, що розповсюдження білінгвального навчання було викликано потребою в міжкультурному спілкуванні, у викладанні національних мов, необхідністю збереження місцевих мов, розростанням багатокультурності в умовах урбаністичної цивілізації, прагненням за допомогою мови втримати культурно-етнічну ідентичність [1].

Фундаторами полікультурної освіти прийнято вважати таких американських вчених, як: Дж. Бенкс, Г. Бейкер, Ж. Гай, П. Горські, К. Кембел, М. Садкер. Зазначений феномен вони тлумачили як освіту, спрямовану на збереження і розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують у певному суспільстві, і на передачу цієї спадщини молодому поколінню.

У 1981 р. американський дослідник Дж. Бенкс обґрунтував концепцію полікультурної освіти. Згідно з її положеннями, полікультурна освіта досягає поставленої мети лише за умови врахування принципу етнічної різноманітності. Вчений вважав, що всі учні повинні мати вільний доступ до об'єктивних історичних джерел, що сприятиме, на його думку, створенню атмосфери етнічного плюралізму, який має бути присутнім у процесі навчання, та в позаурочній діяльності школярів.

Дж. Бенкс розрізняв чотири групи педагогічних результатів, які забезпечує полікультуралізм: 1) рівні можливості навчання; 2) обізнаність про різні культури серед учнів і педагогів; 3) полікультурність у програмах навчання; 4) входження на рівних представників меншин в глобальне суспільство. До того ж Дж. Бенкс виділяє кілька моделей можливого руху освіти в США до реалізації ідеї полікультурності: а) виховання і навчання здійснюються виключно на європейських цінностях; б) переважно єврокультурний компонент виховання і навчання доповнений цінностями малих меншин; в) при вихованні та навчанні встановлюється баланс цінностей культур різних етнічних груп [3].

Варто зауважити, що полікультурна освіта у США, крім принципу етнічного плюралізму, базується на принципі культурного плюралізму. На думку А. Джуринського, полікультурна освіта визнає розходження в культурі як факт життя американського суспільства, доводячи, що культурне різноманіття є цінним ресурсом, який варто зберігати і примножувати. Тобто, полікультурна освіта базується на знанні і розумінні відмінностей у культурі. Проте, більш важливим є визнання відмінностей у культурі різних людей, а ефективна навчально-виховна програма робить рівність культур реальною і вагомою [1].

Утім, Дж. Бенкс, підтримуючи ідею етнічної та культурної різноманітності, виступає за єдину державу та єдину національну культуру. Він виокремлює макро- та мікрокультури. Перша представлена загальнонаціональними цінностями. Для США це такі як: справедливість, рівність, гідність людини. Друга – відбиває за расовими, етнічними, лінгвістичними, статевими ознаками велику кількість мікрокультур. При цьому науковець вважав, що кожна людина вільна в збереженні етнічної ідентичності, своїх унікальних характеристик до тих пір, поки вони не вступають у суперечність із загальнонаціональними цінностями [3].

Схожої думки дотримується й американський вчений П. Горські. Науковець підкреслював вагомість національної ідентичності особистості, як необхідного чинника для розвитку глобальної ідентичності. Тобто, П. Горс-

кі вважав, що діти з розвинутим почуттям етнічної та національної ідентичності мають більше можливостей стати кращими громадянами світової спільноти. Вчений виділяє основні умови для досягнення мультикультурності в освіті, а саме:

- 1) кожен студент повинен мати рівні можливості для розкриття свого потенціалу та бути готовим до існування в інтеркультурному суспільстві;
- 2) педагоги повинні організувати ефективне навчання кожного учня, незважаючи на його культурну приналежність;
- 3) навчальні заклади мають боротися з будь-яким проявом пригнічення в стінах закладу та займатися вихованням активних та обізнаних студентів;
- 4) освіта повинна орієнтуватися на студентів, враховуючи їх думку;
- 5) вчителям треба брати активну участь у переоцінюванні всіх існуючих освітніх практик та їх впливу на процес навчання, таких як методи оцінювання, тестування, підготовки підручників та навчальних матеріалів, проведення різноманітних консультацій [4].

Варто зауважити, що зміст полікультурної освіти в США розробляється у дослідницьких центрах при університетах, що займаються проблемами полікультурності. Найбільш відомим у цьому сенсі є Центр полікультурної освіти при університеті штату Вашингтон під керівництвом Дж. Бенкса, який разом із теоретичними дослідженнями займається проведенням конференцій, семінарів, курсів перепідготовки вчителів та розробкою практико-орієнтованих програм та модулів навчання.

Концептуалізації та практичній реалізації полікультурної освіти в США сприяють освітні об'єднання й організації. Це такі як: Асоціація з управління і розробки навчальних програм (Association for Supervision and Curriculum Development); Національна академія полікультурної освіти (National Academy of Multicultural Education); Національна асоціація полікультурної освіти (National Association for Multicultural Education – NAME).

Треба зазначити, що в США відсутності єдині вимоги щодо здійснення полікультурної освіти в США, кожний окремий округ чи навчальний заклад має вільний вибір у виборі власної стратегії навчання на засадах полікультурності, керуючись культурними, етнічними особливостями округу в цілому та навчального закладу зокрема.

Висновки. Таким чином, полікультурна освіта є суттєвою складовою процесу формування гармонічних відношень представників різних цивілізаційних типів та культур. При цьому є доцільним й корисним вивчення досвіду країн, у яких вже накопичено багатий досвід в розробці питань полікультурної освіти, зокрема США. Полікультурна освіта в цій державі пройшла тривалий шлях розвитку й змін від її неприйняття в межах теорії асиміляції та ідеї “плавильного казана” до ставлення до самоцінності кожної групи, властивих їй відмінностей як до суспільного багатства у форматі теорії акомодатії етнічних груп. Генеза полікультурної освіти в США представлена двома стадіями, а саме: створення умов для навчання мен-

шин рідною мовою; включення до програм навчальних дисциплін матеріалів про історію та культурні звичаї національних меншин, розповсюдження білінгвального навчання. У межах поданої статті ми не мали можливості висвітлити всі аспекти репрезентованої проблеми. Подальшого вивчення потребує питання особливостей методичного супровіду полікультурної освіти у США.

Список використаної літератури

1. Джурицкий А. Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденции развития / А. Н. Джурицкий. – Москва : Владос, 1993. – 356 с.
2. Baker G. C. Planning and Organizing for Multicultural Instruction / G. C. Baker. – Addison-Wesley Publishing Company, 1994. – 217 p.
3. Banks J. A. Handbook of research on multicultural education / J. A. Banks, C. A. Banks. – San Francisco : Jossey-Bass, 2004.
4. Gorski P. The Challenge of defining Multicultural Education [Electronic resource] / P. Gorski. – Mode of access: <http://www.mhhe.com/socscience/education/multi>.
5. Liphshiz C. “Melting pot” approach in the army was a mistake [Electronic resource] / C. Liphshiz // HAARETZ. – 09.05.08. – Mode of access: <http://www.haaretz.com/melting-pot-approach-in-the-army-was-a-mistake-says-idf-absorption-head-1.245477>.
6. Ravitch D. The Schools We Deserve: Reflections on the Educational Crises of Our Times / D. Ravitch. – New York : Basic Books, 1985.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017.

Желанова В. В. Генезис поликультурного образования в США

В статье обоснована необходимость и целесообразность реализации поликультурного образования в США, доказана ее объективная детерминация. Освещены различные этапы становления поликультурного образования в США от ее неприятия в рамках теории ассимиляции и идеи “плавильного котла” до отношения к самооценности каждой группы, присущих ей различий как к общественному богатству в формате теории аккомодации этнических групп. Раскрыто две стадии становления поликультурного образования (по А. Джурицкому), а именно: создание условий для обучения меньшинств на родном языке; включение в программы учебных дисциплин материалов об истории и культурных обычаях национальных меньшинств, распространение билингвального обучения. Проанализированы такие аспекты концепции поликультурного образования Дж. Бэнкса, как: четыре группы педагогических результатов, которые обеспечивает поликультурализм; модели возможного движения образования в США к реализации идеи поликультурности. Раскрыта сущность принципов этнического плюрализма и культурного плюрализма. Освещены сущность макрокультуры и микрокультуры.

Ключевые слова: “поликультурализм”, поликультурное образование, генезис поликультурного образования, идея ассимиляции, идея аккомодации, принцип этнического плюрализма, принцип культурного плюрализма, макрокультура, микрокультура.

Zhelanova V. The Genesis of Multicultural Education in the USA

In the presented article the necessity and expediency of introduction of multicultural education are reasonable for the USA. The different stages of becoming of multicultural education are reflected in the USA from its non-acceptance within the limits of theory of assimilation and idea of “melting cauldron” to attitude toward self-value of every group, its differences as to public riches in the format of theory of accommodation of ethnic groups. Two stages of becoming of multicultural education (for A. Dzhurinskiy) are exposed, namely: conditioning for the studies of minorities by the mother language; including is to the programs of educational disciplines of materials about history and cultural customs of national minorities, distribution of bilingual studies. Such aspects of conception of multicultural formation of

Dzh. Blenks are analysed, for example: four groups of pedagogical results, that is provided by multiculturalism: 1) equal possibilities of studies; 2) awareness about different cultures among students and teachers; 3) multiculturalness in the programs of studies; 4) includingis on the even representatives of minorities in global society; models of possible motion of education in the USA to realization of idea of multiculturalness: A –education and studies come true exceptionally on the Europe values; B – mainly the eurocultural component of education and studies is complemented by the values of small minorities; C – at education and studies balance of values of culture sofdifferent ethnic groups is set. Essence of principles of ethnicpluralism of cultural pluralism is exposed. Essence of macroculture is reflected, as totalities of common to all mankind values – justice, equality, dignity of man and microculture that removes a generous amount on racial, ethnic, linguistic, sexual characters. Basic terms are presented for the achievement of multiculturalness information of the USA (for P. Gorskiy), namely: every student must have equal possibilities for opening of the potential and be ready to existence in intercultural society; teachers must organize the effective studies of every student, not having regard to his cultural belonging; educational establishments must contest with any display of oppression in the walls of establishment and to engage in education of active and well-informed students.

Key words: “macroculturalism”, multicultural education, genesis of multicultural education, idea of assimilation, idea of accommodation, principle of ethnic pluralism, principle of cultural pluralism, macroculture, microculture.